

1. Eğilimler V

Bu raporda diğer raporlardan farklı olarak ilk defa hem nitelik, hem de nicelik ile ilgili metodolojiler bir arada kullanılmıştır. Eğilimler V raporu, Bologna reformlarının ne derece uygulandığını ve doğasını analiz etmektedir. Rapor bir yandan yükseköğretim reformlarını uygulamada kaydedilen ilerlemeyi gösterirken, diğer yandan kurumların pek çok toplumsal ihtiyaca cevap vermeleri istendiğinde karşılaştıkları sorunlara da işaret etmektedir.

2. Avrupa Yükseköğretim Alanı – Üniversiteler için ortak hedef

Rapor bir kez daha üniversitelerin, oluşmakta olan Avrupa Yükseköğretim Alanı'na yönelik artan şekilde sorumluluk aldıklarını doğrulamaktadır. Bu bağlamda odak noktası hükümet eylemlerinden (yasama da dahil olmak üzere), reformların kurumlarda uygulanmasına doğru kaymıştır. Reformların uygulanması, daha fazla öğrenci-merkezli ve probleme dayalı öğrenme fikri temelinde geniş destek görmüştür. Önceki raporlarda yer alanlardan farklı olarak diğer bir önemli gelişme, kurumların bakış açılarında son dört yıl öncesine göre önemli değişiklikler olmasıdır. Sürece dahil olan 908 kurumun büyük çoğunluğu Avrupa Yükseköğretim alanı'na doğru hareketin hızlanmasının yaşamsal önemde olduğunu düşünmektedir.

3. Derece yapıları

Yapısal reformun uygulanmasına ilişkin en önemli kanıt, üç dereceli sisteme geçen yükseköğretim kurumlarının 2003'de %53 olan oranın 2007'de %82'ye çıkmasıdır. Avrupa çapında artık derece sistemleriyle ilgili reformun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusundan ziyade, sürecin başarılı olması için var olan koşulların ve desteğin yeterli olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu bağlamda ulusların reformlardan ne anladığı önem kazanmaktadır ve üç dereceli sistemin doğası ve amaçlarıyla ilgili farklı ulusal yorumların birbirleriyle karşılaştırılabilir olup olamayacağı gibi önemli sorular vardır. Trends V raporu dereceler arasındaki eklemleme, birinci dereceye geçiş, değişik biçimlerdeki lisans ve yüksek lisans programları (örneğin, akademik ya da mesleki yeterlikler) tespit etmektedir. Aynı zamanda, bazı ülkelerde süregelen eski ve yeni sistemlerin bir arada bulunması sonucu oluşan belirli problemleri de aydınlatır.

4. İstihdam Edebilirlik

Eğilimler V Raporu, istihdam edebilirlik konusunun tüm derecelerde müfredat gelişimi reformunda yüksek önceliğe sahip olduğunu vurgular. Bu konu, ulusal sınırları ve uygulama önceliklerini aşmaktadır. Fakat, sonuçlar aynı zamanda bu önceliğin kurumsal uygulamaya dahil edilmesiyle ilgili daha yapılacak çok şeyin olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu aslında bir reform süreci için paradoksal bir durumdur. Çünkü yüksek öğretim, değişen toplum ve iş pazarı ihtiyaçlarına daha fazla cevap verebilir olmalıdır. Gelecekte en zorlu alanlardan birisi de, iş verenler ve diğer dış paydaşlar arasındaki diyalogun güçlendirilmesi gerektiğidir. Bu birçok kurum için kültür değişikliğini de beraberinde getirecektir ve bu da zaman alacaktır. Hem hükümetler, hem de yükseköğretim kurumları bu reformlara neden gerek duyulduğu hakkında toplumun geri kalanıyla iletişim kurmayı ortak bir sorumluluk olarak benimsemelidirler.

5. Öğrenci Merkezli Öğrenme

Yeni derece yapılarının oluşturulması, genel olarak Bologna Süreci'nin temel hedefi olarak algılsa da, bu sürecin en belirgin kalıtımı kıtanın tamamında eğitim modellerinde meydana gelecek değişiklikler olacaktır. Yükseköğretim kurumları yavaş yavaş öğretmen-merkezli eğitimden, öğrenci-merkezli anlayışa doğru kaymaktadır. Nitekim, reformlar gittikçe artan öğrenci ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelik uyarlanmış sistemin temelini hazırlamaktadır. Yükseköğretim kurumları ve akademik personel, reformların gerçekleştirilmesinin daha ilk aşamasındadırlar. Bu kapsamda, öğrenci merkezli, öğrenme çıktılarına dayalı bir yaklaşımın anlaşılması ve kullanımının bütünleştirilmesi orta vadede çözülmesi gereken asıl meseldir. Bu yaklaşımın uygulanması, öğrencileri kendi öğrenme süreçlerine daha fazla angaje edeceği gibi, seviyeler, yükseköğretim kurumları, sektörler, iş piyasası ve ülkeler arasında devamlılık gösteren bir çok konunun da düzelmesine yardımcı olacaktır.

6. Bologna Araçları: AKTS, Diploma Eki ve Yeterlikler Çerçevesi

Avrupa kredi transfer sisteminin (AKTS) hem kredi toplama hem de kredi transferi sistemi olarak kullanılması Avrupa kıtasında yaygınlaşmaya devam etmektedir. Yükseköğretim kurumlarının nerdeyse %75'i AKTS'yi kredi transferi sistemi olarak kullanırken, %66'dan fazlası ise AKTS'yi kredi toplama sistemi olarak kullanmaktadır. Her ne kadar yükseköğretim kurumlarının çoğunluğu AKTS'yi kullanıyor olsa da, AKTS'nin doğru biçimde uygulanabilmesi için hala yapılması gereken birçok çalışma vardır. AKTS'nin yanlış ve yüzeysel biçimde uygulanıyor oluşu günümüzde hala çok yaygındır. Yanlış ve yüzeysel uygulamalar, ders müfredatlarının yeniden oluşturulmasını ve esnek öğrenme metotlarının gelişimini aksatırken, öğrenci hareketliliği ve diplomaların tanınmasını zorlaştırmaktadır. Yükseköğretim kurumları, Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın doğru biçimde oluşturulmasının önündeki engellere daha etkili cevap verebilecek nitelikte AKTS'nin geliştirilmesi sorumluluğunu üstlenmek zorundadırlar.

Eğilimler 5 anketi sonuçlarına göre, yükseköğretim kurumlarının yarısına yakını mezun olan tüm öğrencilerine diploma eki vermektedir. Her ne kadar yükseköğretim kurumlarının %38'i de Diploma Eki'ni kullanacaklarına yönelik planları olduklarını söyleseler de, Berlin Bildirisi'nde "her öğrenciye 2005 itibariyle ücretsiz Diploma Eki verilecektir" taahhütüne göre bu rakamlar hayal kırıcı niteliktedir. Diploma Eki'nin öğrenci ve işverenlere faydasını arttırmak için, Diploma Eki kullanımını destekleyecek çabaların yeniden ele alınması gerekmektedir.

Avrupa Yükseköğretim Alanı için Bergen Yeterlikler Çerçevesi'nin kabul edilmesini takiben yeterlikler çerçevesi oldukça siyasi bir tartışma konusu olmasına rağmen, Eğilimler 5 göstermektedir ki, yükseköğretim kurumlarını ulusal seviyelerin geliştirilmesi konusunda bilgilendirme ve işin içine dahil etme konusunda hala, çok fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir. Halen, İrlanda'daki yükseköğretim kurumları hariç diğer yükseköğretim kurumlarının geneli ulusal sistemlerinin bir yeterlikler çerçevesi olup olmadığı ve bu çerçevenin neye hizmet ettiği konusunda tereddüt içindedirler. Yeterlikler çerçevesinin geliştirilmesi gereğinin temel sebeplerini anlamaksızın yapılan çalışmalar, yeterlikler çerçevesinin kurumlarda bilinirliğinin düşük olması ve buna bağlı olarak çerçevenin etki alanlarının sınırlı olması tehlikesini içermektedir.

7. Öğrenci Hizmetleri

Trend V son dört yılda öğrenci hizmetlerinin sağlanmasındaki büyümeyi gösterir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, bir çok kuruluş ve sistem geniş bir hizmet yelpazesi sunuyor gibi gözüke de; bu yine de farklı öğrenci topluluklarının büyüyen ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli gelişimi gösterememektedirler. Kurumlar ve hükümetler, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerine daha fazla ilgi göstermelidirler.

Şartların kalitesini sağlamanın yanı sıra, profesyonel kadro ve yeterli kaynak temel problemlerdir. Öğrencilerin de sürece dahil – kullanıcı ve faydalanıcılar olarak- gelecekteki gelişmeler açısından son derece önemlidir.

8. Kalite

Bologna sürecinde kaliteye atfedilen önem, yükseköğretim kurumlarında etkin bir kalite güvencesi sisteminin ve aktivitelerin geliştirilmesinin faydalarının ve sorunlarının farkındalığının artırılması hususunda bilinci artırmayı sağlamıştır. Kurumlar, kalite güvencesi ajanslarının, paydaşların ve kamu otoriteleri arasındaki daha yapıcı tartışmalar yapılmaya başlanmıştır ve öğrencilerin kalite güvencesi aktivitelerine katılımı zemin kazanmaktadır.

Bergen’de Bakanlar tarafından kabul edilen ESG’de (European Standards and Guidelines for Quality Assurance) tanımlanan kriterlere dayanan anketlerin sonuçlarına göre öğrenci hizmetleri, kurumlardaki iç kalite sürecini geliştirmek için bir çok şey yapılmıştır ancak tek bir alan hala değerlendirilememektedir. Bu da kalite alanıdır. Halen az miktarda kurum kalite geliştirilmesine bütünsel çaba harcamaktadır. Bu açıdan, Trends V raporu, iç kalite sürecinin yüksek kurumsal özerklik ile ilişkili olduğunu belirten Trends IV ve EUA kalite kültür projesinin sonuçlarını doğrulamaktadır.

Dış kalite güvence sistemleri de kalite konusunu geliştirmek adına çaba göstermelidirler. Kurumlar üzerindeki bürokratik baskı konusunda endişeler hala devam etmektedir. Kurumlar, yaratıcılığı geliştirme ve görevlerini ifa etme konularında, sorumlu ve uyumlu bir kalite kültürü oluşturma konusunda ısrarcı olmalıdırlar.

9.Hareketlilik

Trend V Anket verileri, hareketlilik konusunda güvenilir bilgiler elde etmede her ne kadar büyük problemler olsa da, bir çok kurumun öğrenci hareketliliğinin arttığı doğrultusunda genel bir kanıda olduğunu göstermektedir. Hareketliliğin farklı şekillerinin ayırımına varmak bu noktada önemlidir; ülkeler arasında mı ülkeler içi hareketlilik mi; derece sistemleri arasında mı yoksa derece sistemleri içinde mi; organize hareketlilik programları mı yoksa “bağımsız hareket edenler” gibi mi olacak vs.

Ülkeler arası hareketliliğe bakıldığında, “bağımsız hareket edenler”in hareketliliği Avrupanın bazı bölgelerinde artışta gözükmektedir. Ve fakat, kurumlar hareketliliğin artışı olarak uluslararası öğrenci hareketliliğini kastetmektedirler. Hareketlilik akışlarına bakılırsa, Batı Avrupa ülkeleri daha geniş ölçekte ülkelerinden öğrenci gönderirken, geçmişte de olduğu gibi, orta ve doğu Avrupa kurumları ülkelerine kabul etmekten çok ülkelerinden daha çok öğrenci göndermektedirler.

Öğrenci Hareketliliği, finansman desteği ve sosyo-ekonomik konular ile yakından ilişkilidir. Fakat dereceler arası büyük bir hareketlilik potansiyeli bu devrede gelişmemiştir ve nadiren ulusal ya da kurumsal politikaların bir unsurudur. Çoğu ulusal finansman sistemi, öğrencilerin hareketliliğini engelleyen kurumları ödüllendirerek aslında hareketliliği engelleyici şekilde işlemektedir.

Öğrencilerin ulusal çevreleri dışında almış oldukları eğitimlerin tanınması konusunda karşılaşılan güçlükler de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Hareketliliğin Avrupa Yükseköğretim Alanında karakteristik bir öneme sahip olması akademisyenleri, öğrenimin ve diğerleri tarafından ileri sürülen yeterliklerin tanınması hususlarındaki “karşılıklı inanç ve güven” ilkesini kabul etmeleri konusunda teşvik etme çabalarının artmasını sağlamıştır.

10. Hayat Boyu Öğrenim

Hayat boyu öğrenimin genelde karmaşık bir konu olduğu ve çoğu kurum ve çevrelerce yanlış anlaşılakta olduğu raporda yer alan bir husustur. Raporun içeriğinde hayat boyu öğrenim anlayışı ve uygulanmasına dair çok açık bir resim bulunmamakla birlikte, konu ile ilgili çok çeşitli bilgi kaynaklarının mevcut olduğu ve yerel partnerler ile işbirliği içerisinde yürütülmesi gereken bir konu olduğuna dair göstergeler yer almaktadır. Bir kez daha hayat boyu öğrenimin tanınmasına ilişkin sorunlar rapor içerisinde dile getirilmektedir. Bazı yükseköğretim kurumlar, Bologna reformlarının uygulanması konusunun hayat boyu öğrenimin uygulanmasından önemli bir faktör olarak öne çıktığını belirtmekle beraber, hemen hemen tüm kurumlar yükseköğretimde katılımın artırılması gerektiğinde hemfikir durumdadırlar. Bu da bizlere, hükümetlerin bu konu ile ilgilerinin mevcut durumda zayıf olduğunu ve üzerine eğilmelerinin gerekliliğini göstermektedir.

11. Yeni Üye Ülkeler

Trends V Raporu bazı yeni üye ülkelerdeki duruma ayrıca ele almıştır. 2003 yılında Rusya'nın da Bologna sürecine dahil olması ile birlikte çok büyük bir coğrafya ve çok sayıda üniversitenin de sisteme dahil olduğunu ve Güney Doğu Avrupa yükseköğretim kurumları, Bologna sürecini sosyal gelişme adına yön çizen bir gelişme olarak algılamakta olduklarını dile getirmektedir.

12. Uluslararası Alanda cazibenin Artırılması

Avrupa alanındaki bu reformlar küresel etkileşimi de beraberinde getirmektedir. Trends araştırmaları, kurumların Avrupa içerisinde olduğu kadar dışarıdaki gelişmelere de açık olduklarını göstermektedir. Bunun yanında araştırmalar, dünyanın diğer bölgelerindeki yükseköğretim kurumlarının Avrupa'daki gelişmelerden de stratejik olarak etkilendiklerini göstermektedir. Asya yükseköğretim kurumlarına olduğu kadar, Afrika ve Arap kurumlarına karşı da ilginin artmakta olduğuna dair kanıtlar da raporda mevcuttur. Diğer taraftan, bu eğilimlerin geçici mi yoksa kalıcı mı olduklarının değerlendirilmesinin de zor olduğu belirtilmektedir.

13. Gelecekteki Zorluklar

Trends V Raporu'nda bahsedilen konular Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın gelişimi yönünde uygulamalara yer verirken, gelecekte karşılaşılabilecek üç kilit sorunu da ifade etmektedir. Yükseköğretim kurumları ve diğer sosyal paydaşlar arasındaki ilişkinin geliştirilmesi; yükseköğretim kurumlarının hayat boyu öğretim gelişmelerine ilişkin gerekli düzenlemeleri yapabilme kapasitelerini geliştirmeleri ve yükseköğretim kurumlarının 2010 sonrası Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın devam edeceğini hesaba katmaları ve buna ilişkin planlarını yapmaları konuları önümüzdeki süreçte karşılaşılabilecek zorluklar olarak göze çarpan hususlardır.